

Selvitys Lapsiystävällinen kunta -mallin käyttöönottoa koskien

Taustaa

Opetus- ja kasvatustalokunta käsitteli 13.12.2022 kokouksessaan lapsistrategiaa koskevan valtuustoaloituksen vastinetta. (OPKA-ltk 13.12.2022, § 56)

Lautakunta päätti hyväksyä esitetyn vastineen lisäyksellä: *"Varmistaaksemme ja tukeaksemme strategiaamme päämääriä Järvenpäässä selvitetään edellytykset liittyä mukaan ilmaiseen Suomen UNICEFin tarjoamaan Lapsiystävällinen kunta -malliin. Mallin avulla Järvenpää saisi avukseen monipuolista koulutusta, kohdennettua neuvontaa ja strukturiua tukea strategiaansa päämäärien saavuttamiseksi."*

Lapsiystävällinen kunta -malli

Lapsiystävällinen kunta -malli on UNICEFin kehittämä toimintamalli, joka ohjaa kuntia tekemään lasten hyvinvoinnin kannalta oikeita ratkaisuja lasten arjen palveluissa ja kunnan hallinnossa. Mallilla tavoitellaan pysyviä rakenteellisia muutoksia kunnan toiminnassa. Kunnan rooli on toteuttaa aktiivisesti mallin mukaisia tavoitteita, kun taas UNICEF antaa palautetta ja sparraa.

Malli perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja sen teemoja ovat lapsen oikeudet, yhdenvertaisuus, lapsen etu, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä osallisuus. Taustalla näkyy aiempi kansainvälinen Child Friendly City -malli, jota UNICEF on toteuttanut vuodesta 1996 lähtien.

Tällä hetkellä mallissa on mukana 53 suomalaista kuntaa. Ensimmäinen malliin osallistunut kunta Hämeenlinna sai tunnustuksensa vuonna 2013. Hämeenlinna on kehittänyt mallin avulla muun muassa lasten ja nuorten vaikuttamista ja osallisuutta, nuorten edustusta kaupunginvaltuustossa ja lautakunnissa, osallistavaa budjetointia, lapsivaikutusten arviointia sekä lasten kulttuuripolkua. Muita esimerkkejä ovat kulttuurin ja liikunnan harrastepassi Porin kaupungissa, lapsivaikutusten arvioinnin lisääminen päätöksenteossa Jyväskylässä, erillinen lasten ja nuorten päivystys Keski-Pohjanmaan keskussairaalassa sekä Lasten laatupele -menetelmä Nokian varhaiskasvatuksessa. Kaiken kaikkiaan kuntien kehittämiskohteet ja ratkaisut ovat yksilöllisiä.

UNICEFin päätös valinnasta

UNICEF edellyttää kunnalta pitkäjänteistä työtä ja sitoutumista mallin toteuttamiseen. Kunnan tulee varata riittävästi työaika kehittämissä tekevän koordinaattorin ja koordinaatioryhmän työhön.

Päätöksen malliin hakemisesta tekee kaupunginhallitus. Seuraavat valinnat mukaan hyväksyttävistä kunnista UNICEF tekee joulukuussa 2023 ja yhteistyö käynnistyy alkuvuonna 2024 koordinaattorin ja koordinaatioryhmän alkukoulutuksella. Lisäksi kunta saa mallia ja viestintää koskevat materiaalit käyttöönsä.

Mallin mukaisen työn etenemistä seurataan kunnan ja UNICEFin välisissä arviointikeskusteluissa ja digipalvelussa. Arviointikeskustelu järjestetään kehittämistyön vaiheesta riippuen kahden tai neljän vuoden välein. Mikäli työ on edennyt suunnitellusti ja se täyttää mallin kriteerit, kunnalle myönnetään Lapsiystävällinen kunta -tunnustus. Tunnustus on voimassa aina seuraavaan arviointikeskusteluun asti.

Kunnalta edellytettävä resursointi ja sitoutuminen

UNICEF ei laskuta mallin käytöstä, mutta kunnan tulee osoittaa, että kehittämistyöhön suunnataan riittävästi työaika.

Mallin käyttöönoton edellytys on, että kuntakoordinaattorin työhön suunnataan 0,5 henkilötyövuotta. Koska Järvenpään kaupungissa mallia ei ole mahdollista ottaa käyttöön nykyisin henkilöstöresurssein ja osa-aikaisen työntekijän palkkaaminen on haastavaa, käytännössä malliin lähteminen edellyttää kokoaikaisen työntekijän palkkaamista. Kokoaikaisen koordinaattorin palkkauskustannukset ovat kaupungille arviolta noin 44 000 – 54 000 euroa vuodessa.

Lisäksi malli edellyttää kunnilta vahvaa sitoutumista läpi viranhaltija- ja luottamuselinorganisaation. Koordinaatioryhmässä tulee olla edustettuna palvelualueet sekä muut keskeiset toimijat, kuten luottamushenkilöitä, viestintä, lapsen oikeuksia edistäviä toimijoita kolmannelta sektorilta, neljänneltä sektorilta ja elinkeinoelämästä sekä ulkopuolisia edustajia, kuten hyvinvointialueen työntekijä ja luottamushenkilö.

Mallin tuoma lisäarvo kaupungin strategian ja toiminnan näkökulmasta

Merkittävien päätösten osalta on tärkeää pohtia, miten asia vaikuttaa Järvenpään strategian toteutumiseen. Vaikutuksia on hyvä tarkastella pitkällä aikavälillä. Alla on tarkasteltu Järvenpään nykyistä kehittämistyötä ja sen suhdetta mallin tuomaan lisäarvoon kaupungin strategisten painopisteiden näkökulmasta.

Kukoistava kaupunki (J1)

Järvenpäässä tehdään jo nyt paljon toimenpiteitä lasten ja nuorten tasa-arvoa edistävien kulttuuri- ja liikuntamahdollisuuksien eteen. Kaupunki tuottaa palveluja itse sekä tukee ja

mahdollistaa muiden toimijoiden palvelutarjontaa. Järvenpää on hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman toimenpiteenä sitoutunut mahdollistamaan maksuttoman, mieluisan harrastuksen kaikille oppilaille (Koulujen kerhotoiminta sekä Harrastamisen Suomen mallin mukainen Jäke harrastaa -hanke).

Harrastusmahdollisuuksien saatavuus ja saavutettavuus lisäävät lasten ja nuorten tasa-arvoa. Esimerkiksi paikalliseen opetussuunnitelmaan sidottu Koulujen Kulttuuripolku (KUPO) tarjoaa kaikilla vuosiluokilla jokaiselle lapselle ja nuorelle yhtäläiset mahdollisuudet tutustua ja tehdä retkiä lähiympäristön kulttuurikohteisiin, kirjastoon sekä museoihin. KUPO-ohjelmaa on täydennetty myös ylimääräisellä, vaihtuvalla tarjonnalla, jota koulut tai yksittäiset oppilaat voivat halutessaan hyödyntää.

Käytössä on myös Kaikukortti, jonka tavoitteena on parantaa taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevien nuorten, aikuisten ja perheiden mahdollisuuksia osallistua kulttuuri-elämään ja harrastaa taiteen tekemistä.

Harrastustarjontaa koskien tullaan ottamaan käyttöön sähköinen harrastuskalenteri, joka kokoaa yhteen koko kaupungin harrastustarjonnan. Tavoite on lisätä harrastustarjonnan näkyvyyttä ja helpottaa harrastuksiin ilmoittautumista yli koulurajojen ja saada näin harrastusten piiriin kaikki lapset ja perheet. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat ja perheet huomioidaan erityisesti harrastuksista tiedottamisessa.

On todettava, että malli ei sinällään lisää yhteisöllisyyttä tai palvelutarjontaa ja sen laatua ilman kaupungin omia päätöksiä ja toimenpiteitä. Malli saattaa kuitenkin suunnata strategisten tavoitteiden ja resurssien kohdentamisessa huomiota yhä enemmän lapsiin ja nuoriin.

Lapsiystävällinen kunta -mallille olennaista on lasten osallisuus kunnan kehittämistyöhön. Järvenpää on hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman toimenpiteissä sitoutunut vahvistamaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä muun muassa kehittämällä vanhempainiltoja, vahvistamalla oppilaskuntatoimintaa sekä lisäämällä lasten mahdollisuutta osallistua yksiköiden työryhmiin. Lisäksi Järvenpäässä järjestetään säännöllisiä asiakaskyselyjä toiminnan kehittämiseksi.

Järvenpäässä toteutetaan Lasten ja Nuorten Ääni -toimintamallia, jonka tarkoituksena on antaa lapsille ja nuorille mahdollisuus todelliseen vaikuttamiseen oman lähiympäristönsä kehittämiseksi ja parantamiseksi sekä sen muuttamiseksi turvallisesti ja viihtyisäksi. Lapset ja nuoret ovat osallistuneet kaikilla kouluilla äänestykseen, ja heidän äänestämäänsä vaihtoehtoja on painotettu tulosten laskennassa.

Järvenpäässä toteutetut lasten ja nuorten osallisuutta lisäävät hankkeet ovat hyvin samantyyppisiä kuin mitä Lapsiystävällinen kunta -mallissa mukana olleet kunnat ovat toteuttaneet. Osallisuutta ja erilaisia hankkeita on mahdollisuus toteuttaa nykyisellään ilman UNICEFin mallin käyttöönottoa.

Kasvun paikka ihmisille ja yrityksille (J2)

Järvenpää tarjoaa nykyisellään laadukkaita palveluja lapsille ja lapsiperheille, on lapsiperheiden näkökulmasta houkutteleva sekä muuttovoittainen. Toiminnassa pyritään siihen, että strategisen päämäärän mittareiksi valitut nuorisotyöttömyyden pieneneminen sekä järvenpääläisten koulutustason nousu toteutuvat.

UNICEFin sertifikaatti ja sen mukanaan tuoma imago lapsiystävällisenä kaupunkina saattaisivat lisätä kaupungin vetovoimaa ja pitovoimaa entisestään. Lapsiperheet ovat kaupungin ikärakenteen, elinvoimaisuuden ja verotulopohjan näkökulmasta merkittävä asia.

Yksilöllinen huomioiminen (J3)

Järvenpään strategisena päämääränä on tukea oikea-aikaisesti ja tarpeen mukaisesti elämän eri vaiheissa. Pyrkimys on, että lapset ja nuoret saavat parhaan mahdollisen perustan tulevaisuuden rakentamiseen ja että hyvinvointia mahdollistetaan lähtökohdista riippumatta. Lasten oikeudet ja turvalliset lähtökohdat näkyvät jo nykyisellään vahvasti kaupungin strategisissa vuositavoitteissa sekä strategisten ohjelmien sisällöissä.

Lisäksi Järvenpää on strategisena tavoitteena sitoutunut hyödyntämään kansallisen lapsistrategian tuloksia, hankkeita ja rahoitusmahdollisuuksia osana kaupungin HYTE-työtä. Kaupunki on myös osana Terve kunta -verkostoa nostanut kehittämisen kärjekseen lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin sekä lastenoikeuksien teemat.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen tulisi sitoa jo nykyisellään kuntien toimintaa. Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus muun muassa tasa-arvoon, turvallisuuteen, terveyteen ja koulutukseen. Joillakin toimialoilla lasten oikeudet ovat jo nykyisellään keskeisessä roolissa, mutta Lapsiystävällinen kunta -malli saattaisi lisätä näiden teemojen huomioimista aiempaa selvemmin koko kaupungin toiminnassa ja päätöksenteossa.

Onnistumisia ja iloa mahdollistava työyhteisö (H1)

Kaupungin sitovaksi tavoitteeksi on asetettu, että tavoitteellinen ja tuloksellinen työskentely vahvistuu yhteisellä tekemisellä. Yhteisöohjautuvuus ja valmentavaa johtajuus toteutuvat läpi koko organisaation, mutta näiden kehittäminen on nostettu tavoitteeksi erityisesti opetuksen ja kasvatuksen palvelualueella. Lasten ja nuorten näkökulmasta tämä on merkittävä hyvinvointitekijä, sillä kouluissa ja päiväkodeissa työntekijät ovat suorassa kontaktissa lasten ja nuorten kanssa.

Lapsiystävällinen kunta -mallin kautta työntekijöiden on mahdollista verkostoitua sekä syventää osaamistaan lasten ja nuorten hyvinvointia koskien. Tämä voisi tukea lasten ja nuorten parissa työskentelevien arkea, mutta osalle kaupungin henkilöstöstä teemat ovat kaukaisia oman työn sisältöihin nähden.

Vastuullisuus ratkaisuisissa (T1)

Lapsiystävällinen kunta -malli korostaa lapsivaikutusten arviointien tekemisen merkitystä ja ratkaisujen vastuullisuutta kaupungin kaikessa toiminnassa läpi koko organisaation. Tätä ei kuitenkaan tapahdu ilman kaupungin yhteistä tahtotilaa, vaan lasten edun huomioiminen edellyttää kaupungin omaa panosta ja sitoutumista arviointityön kehittämiseen.

Kaupungin sitova tavoite on jo nykyisellään, että lasten asemaa vahvistetaan kehittämällä lapsivaikutusten ennakoarviointia ja järjestämällä tätä koskevaa koulutusta. Malli ei välttämättä toisi merkittävää lisäarvoa arviointityön kehittämiseen.

Viisas ja oikea-aikainen toiminta (P1)

Järvenpää on sitoutunut vahvistamaan varhaisen tuen osaamista ja ennaltaehkäiseviä palveluita kouluttamalla henkilöstöään ja rekrytoimalla kelpoisia työntekijöitä. Kolmiportaisessa tuessa tullaan painottamaan varhaista tukemista. Lisäksi kaupunki järjestää ohjausta ja neuvontaa sitä tarvitseville mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Malli saattaisi joiltain osin laajentaa lasten ja nuorten kanssa työskentelevien tietoisuutta, mutta se ei poista tarvetta järjestää henkilöstölle työtehtävien hoitamisen edellyttämää koulutusta.

Johtopäätökset

Selvityksessä on pyritty tuomaan näkyväksi Järvenpään nykyistä lapsia ja nuoria koskevaa hyvinvointityötä ja sen kehittämistä. Uusien toimintamallien kohdalla on syytä tarkastella ennen kaikkea sisällön näkökulmasta mallien tuomaa lisäarvoa nykyiseen toimintaan verrattuna. Toisaalta mahdollista lisäarvoa on syytä peilata tarvittaviin lisäresursseihin, varsinkin aikana, jolloin kaupungin taloudellinen tilanne on haastava.

Jokaisen uuden strategiatasoisien mallien riskinä on, että ne eivät institutionaalistu eli siirry luonnolliseksi syvästi sisäistetyksi osaksi organisaation toimintaa. Koska Järvenpäässä lapsia ja nuoria koskevia asioita kehitetään jo nykyrakentein laajasti, uuden mallin tarpeellisuus on kyseenalaista. Malli saattaa jäädä irralliseksi ja sen saatetaan kokea lisäävän työmäärää ilman riittäviä hyötyjä.

Selvitystä laadittaessa on käyty keskustelua palvelualueiden asiantuntijoiden kesken sekä kuultu kaupungin johtoryhmän näkemyksiä.

Viranhaltijoiden yhteinen näkemys on, että Järvenpäässä Lapsiystävällinen kunta -mallia ei otettaisi käyttöön. Esitämme, että malliin mukaan lähtemisen sijasta käytettävissä olevat resurssit osoitetaan suoraan lapsia ja nuoria koskevaan kehittämistyöhön ja toimenpiteisiin.

Valmistelija: Johtava asiantuntija, Saara Ojala

